

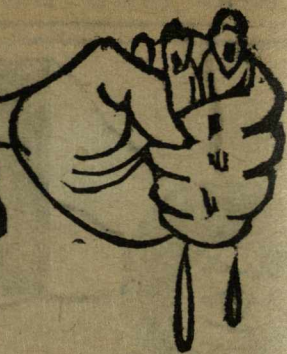
ПАТША САМАНИНҢИ ТЫВАШ ЁҢҢЫННИ.

— Хурах! Пурте мана кукшки катартаҗёе: җутҗанталак та, җёршыёё те, тырри те, кёнеки те, хаҗаҗё те, ирём та, ирёлёх те, пурте, пурте! Хурах!...

МЫШКӘ

ТЫТӘМӘ

Кашак тытмалли али те, утса сүремелли ури те унан ытти етемсензен пысак пулна. Алипе вал ситмел те сизе тесле халаха тытса тана, урипе ситмел те сизе сөршыва пусса тана.

Унан али замаре ашөйзе пурнакан ситмел те сизе тесле халаха сывлама пит йавар пулна, вара сывлас пулсан унан ышки пурнисен хушакесем витер анзах сывламалла пулна. Хуши, етемсене сывлама лайах пултәр тесе, ышкине усма йуратман. Пуринзен те ытларах еврейсене, ывашсене, сармайсене, тата ытти вак халахсене ун ышкинзе сывламалли хушак тупма пит йавар пулна, тесе каласасе.

Сав пысак алалла, пысак уралла, ике пулла (пусе унан ике пулна) сынна етемсем патша тесе зенне, тискер кайаксем, сөр синзи тура тесе хисеплене.

Сав хашесем патша тене, хашесем сөр синзи тура тене Ышкә йатла етемән теленмелли пукане пулна. Вал пукана йалтәр-йалтәр ылтәнран, велтер-велтер ахах перзисензен тунә пулна.

Ахал сынсем вал пукан сине пахайман. Пахас тесе куссене уссасанах, куранми вай весене унтан мвткәнтарса йарса сөпөре, йе Сахалина кайа-кайа паранна.

Сав Ышкә йатла сыннан ылтәнпа ахахран тунә сав пукана сыхлама ситмел те сизе ситмел те сизе хут илеен мен, бухле нумай нулат, саван зухле тарсасем пулна.

Елек те халхи пекех хевел пахна, сумарсем сунә, каш пулна, ир пулна...

Пер хевелле кун сав Ышкә патне тарсисем зупса пына та калана:

—Асла Ышкә!—тене. Херхен хаван ышкунти ываш йатла пөбек халаха. Бире йерне вал, сакәр сийейми пулна.

—Кам каларе сире?—тесе ытна Ышкә.

—Хамар куртамар, тене тарсисем.— ываш суха тунә хыссан сакәр синине куртамар. Сакәрне шывпа ислетсе каштах сире те, лаш хуйхарса: ах, ку татәка ыран сие хаварас пул, тесе, калла кушилине зиксе хузе. Бирленех вал, тене.

Ышкә шухаша кайса хай пусензен ытна:

—Мен тавамши?—тене.

Пусе нимен те калайман. Унтан хырамензен ытна:

—Есе пелместени мен тумаллине?—тене.

Хырамә, тутла апат сисе тултарнаскер, Ышкә пыре витер какриш каларна та, какриш тухна пирки саварензи ун сывлаш зетрене пусланә. Сывлаш зетренне май зелхи каласма тытанна.

—Сакәр сийесшен мар пулсан, патак ситерес тене зелхи.

„Йура!“—тесе „пат косырйок“ илне те тарсисем Ышкә хушнине, савантах ывашсене патак ситерме вестерне. Ситерне, ситерне. ывашсем хөпхөрлө йуи пулса кайна.

—А-а! Тарланә ывашсем, тене патак ситерекен тарсасем.

Зупса кайна Ышкә патне.

—Ышкә, Ышкә!—тене. ывашсем тарланә Таре хөпхөрлө.

Кана илтсен Ышкә хайен тусесене— Шампа йатлипе Упәте йатлине зенне те, весензен ас ытна Упати калана:

—Тарланә пулсан весене шыва күртмелле, тене

Ышкә килешне. Вара тарсасем вярәм пушасем тытна, упатесем херес тытна та, ывашсене Атала Савала, Сәра, тата сырма шывесене хавалса күртө шыва күртне. Сиве шыва күртне зухне, кашнини сөнөрен йатсем панә, хашне Вацсили тене, хашне Иаван, тене. Савантан вара ывашсене Вацсили Иаванзә тесе зенне пуланә.

Темисе кунтан тепер тарси каллах зупса пына Ышкә патне:

—Епер,—тене,—ывашсене тене күртме сиве шыва хаваласа күртрөмер те, ывашсем хирес тәзә. Таккойски халха зикки парса йазес, тене.

—Какәрне херес сакна упатесене ываш хушнине не нумайрах йарас та: Христос халха зикки пама хушман, теме хушас, тене Ышкә.

Вара вярәм тумтир таханна упатесем халха зикки пама йурамани синзен ывашсене христос йазөпе үкөтлесе ас пама кайна.

Кунсем пына, сүлсем иртне. Кашни кун Ышкә патне тарсисем пырасе, ываш мен-мен тус иртерни синзен кеске токлатсем туса парасе. Вал весене татәклә приккасем парса асатса йарат.

—ываш хайә сутна. Сутта тухасшан пулмалла.

—Сутта тухасшан?! Суталтарса йарар пизензен.

—ываш парса нимерне супа синине куртам.

—Ну?

—Суне хай уми лартна. Кашакпа нимерне асат те, саварне хыпизен малтан умөнге ларакан сине пахса илет.

—Херхенетеп ываша,—тене хирес Ышкә.—Сынсинен мөнтәр зирөпе зирлессине пелмест. Ала зирлеттерес мар тесен, куланай (хырса) нумайра хур ун сине.

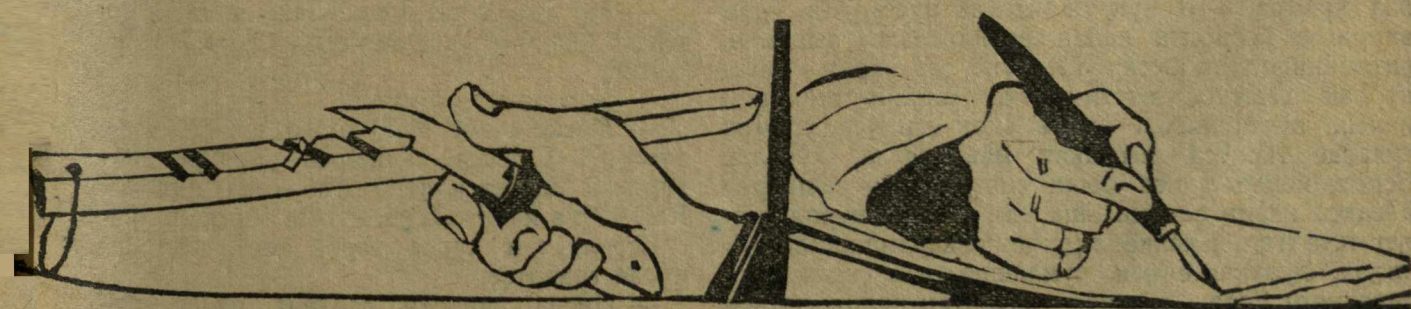
Нумай иртети вәхәт, сахал иртети—Ышкә патне каллах тарсисем зупса пына.

—ываш епер христос синзен каланисене манса пырат.

Пусё унён тасталла сапаланса кайнă...
 — Сапаланса петиџбен пусне пата сапса сирёп-етес.
 — Ъаваш сана хурласа йурă каларнă.
 — Самахлă йурăсем йурлама ъарăр. Йăвартарах шеттерер, — вара самахлă йурăсем шухăшласа аларма вăхăт пулмё, — тенё Ъышкă.
 Савантан вара ъаваш хайён илемлё самахсемлё урисене пăрахса айар-айар, ойорох, хољорох! — есе йурлама вёреннё.
 Каштах вăхăт иртсессён, каллех ъупса пынă Ъышкă патне ывăнма пёлмен тарсисем.
 — Ъаваша самахлă йурăсем йурлама пăрахтар-амăр. Анџах вăл хољорох! тенё хыссан шăлёсене шăртаттарма пусларё.
 Ъышкă пит хытă силленсе кайнă вара.
 — Не потерплў, тенё. Шăлсене шăртаттарса: общественная тишина и спокойствие нарушать“ ума!
 Сирёп шăллисене вара пурне те путка тытса уйма хушнă.
 — Ъаваш тапак хуџё сине пăхса тăџё те, лаш уйхарса йаџё. Вулама вёренешшён пулмалла...
 — Кёнеки пури унён?
 — Пёр кёнеке пулмалла.
 — Апла пулсан ъаваш кёнекине ёнене симе ушас.
 — Ъаваш тасалахшăн. Сўсё пыйтланса кайнă.
 — Ума вăхăт сук, тет.
 — Пыйтăсене пётерме пусне касса йарас.
 Ъылайёшённе пусёсене касса йанă хыссан, тарси-ем Ъышкă патне каллех пырса шалапăпа аптра-сёсё.
 — Пусёсене касса йатăмăр та кёлеткисем ёслесшён ар. Сывлăша шăршлантарса сёс выртасёсё, тенё.
 Кана илтсен Ъышкă телефонпа џанкăртаттарса йён џи сывах тусне — пуп тенё упатене џенет те, илпущийёнџен ласкаса калаџ:
 — Кайха, тусăм! Пусне каснисем сана кётсе тартасёсё, тет унта. Пусёсем сук пулин те, кёлетки-нџен налог саптăрса йул та, ўџёсене пытарма уш, тенё.
 Вара тусё ашшён, ывăлён, светуй сывлăшён џёпё, Ъышкă каланине хаваслансах туса панă.
 Пёри ъаваш уйран синине курнă та, Ъышка шетерме кайнă:
 — Ъаваш ёне сётне сийет.
 — Вăкăр сёџё парас ана.
 Савантан вара ерех монопполийё пусланса кайнă.
 Султан сул иртнё, ёмёртен ёмёр иртнё. 1905-мёш ул сăмса тăрнех ситсе тăнă. Ури айёнџи йур шиклетнё вăхăтра Ъышкă хыпар илет:
 — Ъаваш ирёклё самахсем калама вёреннё.

— Ъаваш та ун пек калашма пёлети?
 — Пёлет.
 Ъышкăн ик кусёнџен вут тухса тăнă, саварёнџен кăпăк. Тарси хушаџ:
 — Ъёлхине епёр, ес каланă пекех, савар маџџи сумне сёлесе лартнăџџё.
 — Шăлёпё калашаџ пуџ апла. Касаксем йарас та, шăлёсене сапа-сапа тухма хушас Шăлё вăл кир-лех мар ана. Ёслеме шăлсăр та пултарат.
 Савантах тетёр тарси йероплан пек џупса пынă Ъышкă патне:
 — Ъаваш сёр ыйтаџ.
 — Парас!
 — Мён џухлё парас?
 — Висё аршăнпа ситет. Висё аршăнё те ытлаш-ши пулат, ъаваш вăрам сын мар.
 — Ъаваш сăмрăкё калстăк сыхса сўресшён пулмалла.
 — Калстăк? Ана ваџџи калстăк вёренрен туса хатёрлёр. Кёлеткине кашта сине калстăк вёсёсемпе туртса хăпартса каштаран уртса йарăр.
 Сак привкас хыссан нумаџ та вăхăт иртмен — ўке-ўке џупса пынă Ъышкă патне каллех тарсисем.
 — Сана хирёс пăлхав пусланă. Икё пусунтан пёр пусна касса илиё — сисетни, тенё.
 Хыпаласа пăхнă та Ъышкă хайён пусёсем ларнă тёлё — пёр пусё џанах та сук пулнине сиснё.
 Пурăннă вара вăл 7 уйăха йахан пёр пусёпех (февралтен октапёре ситиџбен).
 Октапёрте (сёнё стилпе каласан — нойапёрте) пёре Ъышкă тарсисене вённё те каланă:
 — Сире мёнле пурăнмалли синџен канаш парас тетёп, тенё.
 Лешсем каланă:
 — Канаш парасшăн есё. Канашё хайех пулнă.
 Сурлапа мăлатук халё канаш туса хунă. Канашне Рассей Фетератсин Сотсиалисăмпа Совет респуплё-кё тецсё, тенё.
 Хыпашласа пăхнă та Ъышкă хайён пусёсем лар-нă тёлё, пёр пус та сук. Пусё вырăнёнџе џёркусси пек йака вырăн анџах.
 Ъышкă пётнё вара. Тарсисем, Ъышка каллех пус тупса парас тесе, џылайџен тăрмашнă та, анџах ёсё сур пуслăх та тухайман.
 Ес етемёсем Ъышкă тарсисене хупăрласа илиё те, тинёсе хаваласа кўртнё. Саван хыссан вара, сотсиалисăм тăвас ёс хёрўлленсе кайнă. Ъавашсен аллине ахах пёрџинџен те илемлёрех Автономи пырса ленкнё.
 Йумах йартăм йуптартăм, пёр сăмах та суймарăм.
 Йăван-Муџи

Ъ а в а ш с ы р у в ё.

Патша џухиехи.

Халџхи.

Сумар сунине пэхмасарах, урам тулли сын пуханна: ваттисем те пур унта, сармаксем, херарамсем, пионерсем те пур, сурак кутла, тепсер йем (пирте ала „сыртма йем“ теҥсә) таханна аран-аран йараланакан пёжәк аҗасем те пысаккисен пёсә хушшин-тен пырса пахасә. Хашә вёсен-тен урине пусса амантасран хараса маймалсем пек йываҗ таррине хәпарса ларна та пурнисене саварне җиксе теленсе пахса ларасә.

— Мана та кәтайтха, пайан йейелле, епә те куйам,—тертеҥсә үссе ситеннисене сәрте, урасен хушшин-те, хөвешекен аҗасем.

— Айа-а-й, уйа сине пусйә!—кашкәраҗ тепри шинсе сасәпа.

— Сапла кирлә сана, ура айен-те йавкаланса ан сүре!—кашкәрса парахасә карҗаксем.

— Куйас кийет!

— Авә кур. Выртаҗ.

— Хысен-те мёскер уан?

— Хүри. Ан шавла. Ну куртан-и? Кай киле, сөрле теләкре курсан хараса вәранан.

Кәмака шин-тен сүлне те 3—4 хут анса урама тухакан Ашапатман карҗак та вәл сәмаха илтсен упаленкелесе ситнә.

— Аста, епә те курам.

— Авә кур.

— Пурнасра темән те курән! Е-еккей самана!—мелке пек тусна пусне паркалаҗ карҗак. Е-е-к-кей пулаҗ вёт.

Кетү пек купаланса таракан сынсене сирсе маларах пахса тухсассан акә мән куратәр: урам сырми хөррин-те, пусарани-семарс куракансем калана тарәх вәл сивә шыв еҗсе, сунакан җёрине кантарас тесе пусә патнелле җупса пына), пёр хура тумтирлә, хура, шүреке сухалла (пирән йал пупән сухалә манерлә, ала пелетәр пулә есәр?) шөвөр, аванҗак сәмсалла... етем тесен етем мар, выҗах теме тошә май килмест. мәншән тесен пиҗә-кусә сынәнне майла, етем тесе калама та иккеленетәп. мәншән тесен уан пусән-ти йёри-тавра сарә лентта сыхна, сарлака шлепкине илсе пахсассан пусән-те икә шатралла, кукаҗ майракасем пур.

Вәл сәс те мар, майракисем пуррипе килешетән, шлепке тахансан, шлепке айен-тен питех паләрт-маст, хүри кёске, сарә сәмлә сёлен пек авкаланса таракан хүри пур вётха уан! Вәт мән асран йанә сынсене! Хәл вәл хүрине сёлен пек авкалантарма мар, вырән-тен те хускатаймаст, мәншән тесен вәл... вилнә, а мән йёркепе вилнине хай вырән-те, малалла каләпәр...

Выртаҗ вәл хөреслә урамра, хура сәмлә, вәрам җёрнеллә аллисене кәкәрә сине хөреслә хунә, шөвөр сухалне сүлелле таратна, харах урине темәншән кашт хутланә, пёр аршан тарәшшә хүрине пёр йеннелле парса хунә. Хүрине курман пулсан, тен вәл урамра 3—4 кун та ыртна пуләҗ-и, урам варрин-те үсәр сын пайан сәс йаваланса ыртман, ситменнине тата пысак уйав кунә, сав вәрам хүрине курсан сынсем, ватти-вётти, утайни-утайманни йаләпе пустарәннә... Кунта сире сав хәл урамра сухалне таратса ыртакан майракалла, хүреллә Есрел, йепле җупса пыни шин-тен, мән кашкәрса йаванса кайни шин-тен, ала кам малтан курни шин-тен тата ытти йапаласем шин-тен те калама кирләҗ-и анҗах, вулакансен-тен нумайешә, сав (калама та аван мар) Есрел мәншән сасартак вилни шин-тен пелесшән, саванпа епә сәмаха вәраха тәсмәсәр,

түрех саванта кусатә. Анҗах ун-тен пёр йапала шин-тен пёр-икә сәмах каласа хавармалла пулаҗ. Есрел тенине илтсенех, вулакансен-тен хашә-пёр мана айәплама пусләс: йепле Есрел, кам курна ала, сук вәл тән-тере, мән суйатән!—тесе айәплә турәсарсен йаҗейки җленә. Уан ыйтәвә ыртна пуспа шухашлакан сын кашнийех сапла ыйтма пултарат, мәншән тесен епә—турәсарсем тән-тере тура та шуйттан та сук тетпёр (Есрел шуйттан әрәвә) мана уншән нимән курман, нимән пелмен сын вырәнне хурса, пурнасран кайа йулса пурна-канскер тейсә, анҗах епә мән курнине, мән илтнине сире каласа парасах тетәп.

...Есә (хәл ун шин-тен пурте пеләсә) сапла пулна вуникә сүл ытла пёр сиккелемәсәр вилсе ыртна хысҗан, шәп пайан, уйав кунә җәл тепле майпа җөрелсе тарат (пёр профессор вәл мәнле сәлтава җөрелнине тёрәслема хушна, икә ернерен профессар „Наукапа техникка“ текен журнал шин-те сырс пелтерме сәмах паҗә, унта вуласа пахәр).

— Фу-у, мәнзул сыварна! Аста епә? Аха! Җаваш сёршывен-те. Авә Шупашкар курәнаҗ.

Сырма телән-тен йараланкаласа тухат те Шупашкара вөстерет.

— Җим-ха, ку мёскер?—җарәнаҗ вәл нумай пул-маст туса елкертнә электростантси умне. Мән ку Хм! Вутсарах сүтә парат. Елөк сукҗә ку йапала Мән пулна сынсене?

Хура сәмлә, вәрам җёрнеллә алине сулаҗ те пусне җиксе хулана утаҗ.

— Е-ей, стори-и-с—илтет вәл хысалтан Шупашкар урамәпе пына җухне. Ту-ут, тут, ту-у-т!

Машин кашт сәс таптаса кайаҗ-и тарән шухаша кайна Есреле.

— Атәл хөррин-ти маңастире кайса пахамха—шухашлаҗ вәл.—Елөк унта җас-җас кайакан-те.

Кетесри пысак сурта курсан, теленсе кайат.

— Ку мёскер?

Хрес-тен сур-те вәл, савна пелместән, е-ех, ес те савә.—Ха-ха-ха-хе-хе-хе,—ашне сёрсе кулаҗ пёр сармак аҗа.—Хысалта мёскер санан, мән вәрларән Е-ей!

Писиххи пушаннипе уан хүри вөсерәнсе сөрелле усәннә. Ала сиссен вәл купар-тин-тен вёлтөрәнне вётнә пек, пешкөнсе вөстер-те хуралта хысне. Кинә сур-тен вырәнне тасатакан рапоҗбисем те җарән масәр кулаҗ-и унтан.

— Пахәрха пуп, вәрам тумтирпе, тәлланса сүрет. Ха-ха-ха, ахәлтатат пёри ала кәтартса. Пахәр йеплә җупат! Тытәр ала! Тытәр!

Сын курман сөре кёрсен вәл сикекен җёрине тытса шухашлаҗ.

— Шупашкарши ку? Йәнәшмастәпши?

— Шупашкар пулмалла,—ответ парат вәл хайна хай,—акә Атәл йухат.

— Ма сав тери улшәннәха вәл? Кәртавуыра ытса пеләмха? тесе пёр темле формалла сын патне пырат.

— Хоспотин кәртавуы!

— Меске-е-е-р! Мән терән есә-е? Мана наҗми тум-и?—Хөрелсе кашкәрса парәхрә ала урамра таракан милитсионер.—Епә сана маҗкалаттаран Кәпә-У на илсе кайсан, курән. Конттәр! Кай кунта?

Есрел, тем курса тарән тесе, вөстерет урине кутне тивертсе.

— Пусра винтсем саланна пулас—тесе кула йул-те милитсионер:—Җиркүне хупнипе асә пәсәл!

— Ку йөнџен пәхсан... сылтәмалла суләнса кайатәп
— Ку йөнџен пәхсан... сулахайалла суләнса кайатәп

(сүртне туса пәтерессе шанас килмест).
(ситәнүсөм пирки пуҗ җавәрнат).

пулас. Пирән районта та, пәр пуп, җиркөве хупнә
хыҗсан йулашки асне сұхатса ухмаха тухрә.

Есрел, елөк Йефремәв хуҗа пурәннә сүрт төлне
ситсен саванта кәрсе пытанат, анҗах аһа кертмәсҗә.

— Сасә прави илме мар-и есә?—тәрәхлаҗ аһа
пәри—пупсене сасә памасҗә, кәрсе, җәрмантарса ан
сүре.

— Есрел төләнсе кугән җакаҗ, аптәраса хай
самкине тытса пәхаҗ. Җамки тарланә.

— Йефремәв куҗҗерне курма...

— Мән тетән есә-е? Мәнле Йефремәв кирлө сана?

— Йефремәх хуҗа, хай...—аллине сулкалат Есрел.

— Санан пуҗнитсана каймалла, Петров патне
хай, Хусана йарәс-и тен?—ас парасҗә аһа.—Тепәс-
җавком сүрҗә кунта. Кай аташса ан сүре!

Төрлө үзрештенисене, сөнөрен тунә претприят-
исене, минкөренә сурәх пек, кәрсе сүренә хыҗсан
пур сөрген те аһа, „асә хускалнаскер“, манах
авраш тесе кәларса йанә) вәл аптәрана йенне,
елөк хай сапәсакан турра аса илет те, келле кайма
шухашлаҗ, анҗах пәр җиркүн тәррине сүтсе „Теп
архив“ тесе сырнә, алакне пысәк җарапах питөрнә.

— Вәт йавәл!

Тепөрне „Пионерсен клупә“ тесе сырса сапнә,
— Акә тамаша!

Виҗсәмәшне те тәррине пәсса питөрсә лартнә.

— Вәт тәнҗә!

Пәр хупман җиркү тупса шала кәрет, анҗах җир-
күре 5-6 ват карҗәкпа 2-3 вилеймен старикрен
урәх никама та кураймаст.

Аптәраса ситнә йенне йала кайма шуг тытаҗ.

— Йала кайса курас.

Җав шухашпа вәл праххут сине лараҗ те: Кус-
лавккаран Төрлеме стантсине сұран та ситәп тесе
айалалла вәстерет.

Кунта епөр, вәл сүтә пакунлә, сүтә түмеллө
исправнәксем, страшнәксем пеккисене ниҗта та
курманнипе төләнни синҗен каласа памәпәр. Вәсене
каласа пәтерес сук. Куславккари, Вәрнати, Җәмөрле

стантсинҗи, хапрәк-савәтсене курсан вәл хай куҗне
хай шаимасәр, хәрелиҗҗен йавалаҗ, пуҗне сивә
шывпа сәтәраҗ.

— Сук, нимән те аһанайма сук.

— Җав, курәнаканни хаш йал?—ыйтаҗ вәл пәр
җавашран стантсәра.

— Анаткас йалә. Мәншән?

— Каймалли пурҗҗә.

— Пуп сук унта, кайсан та—вәртән кулҗә җаваш.

— Аста кайнә вәл?

— Кам пәлет аһа. Җиркүне хупрамәр та, таҗта
тарҗә.

Куҗпа кайса курас тесе Есрел васкаса йала утаҗ,
аһа хирәс пәр трактәр сәмәрттерсе килет.

— Мән ку?

— Трактәр, савна та пәлмест, тәм пуҗ—мәшкәлат
пәр хәраҗа.

Урам тәрәх хөрлө калстук сыхнә аҗасем, ушкәнпа,
йурласа киләсҗә.

— Кәп кәвак сөрсем, сүләм пек сунәр!

Хресҗен аҗисем, пионер пуләр!..

— Пуп килет, вәрәм тумтирлө, вярәнтан тухнә
пуп!—ахәлтатса кулса йавәс хашә-пәрисем.

— Мәңлә аҗасем есә?—пырса ыйтрә вәл
вәсенҗен.

— Пионерсем.

— Җиркөве ма каймастәр?

— Ухмах мар епөр!

— Турра ененместәр-им?

— Сук вәл турә, сук йапалана йепле ененетән.
Тән сөрәмә сарса ан сүре, кай кунтан!

Есрел ыратакан җерине тытрә те, вәрәм тумтирне
сөклесе, хурине сулласах урам тәрәх җупма тытанҗә.

Е-ей, аста таратән? Мән пулҗә сана?

Җав вәхәтра пусә патне ситерехпе Есрел кәрәс-
летсе кайса үкрә. Җәри сурәлнипе йулашки хут
вилсе вытрә.

Җапла пәнәхрә йулашки Есрел емерлөхә. Амин.
Җ. Йалавин.

10 СУЛТА ПЁРРЕ БУН КЁНЁ БУЛСЕМ.

Шупашкар Комунтресне Ыаваш автономийё Х сул тултарна йаёпе панә парне.

— Курман-и есёр ман пифёне?
— Курман-и шаллама, йамакәсене?
— Талаха йултам.—Пётёмпе, пурсамарта пухан-са канашлу туса иртермелле. Писак уйав ситет—Ыаваш автономии уйавё. Пирён, булсен те, стройпа уйав иртерме, парата тухмалла. Асәллү комисси буланма хушрө.

Унсәран Шупашкар комунтресен сарө сахаллан куранат... Ай-йуй! мән тавас-ши, айтсеми?

Аста ситсе ситерес? тупайап-ши?

Бупмаллипех бупат пёр сур кирпёз Шупашкар урамё тарәх. Сухармаллипех сухарат хайён 10 султа пёрре бөрөлен бунё ыратни синжен.

— Аста кайса кенё тата таванусем? тесе ытас-сё унтан ытисем, мән сул хёрринге йаванкала ыртан шура булсем.—Ху есё йепле, астан тухран?

— Хам-и? Хамё вәл тарам-ха. Тупасхәб, первай оёрта, тавансене. Пёри—комунхос мунзине “капитални” йусанә сёре ёсе кайна, терёс. Тепри—басникён—пёрре мунза кёртнөшөн 60 пус сәптәракан мунзине, самай башкарса вёри пәс парса тамалли ыраһа ленкнө, кёсөн шалламсем—хәшө Атәл хөрне,—пудвар йусанә сёре, хәшө пристәп патне аннә сёре кайса бикөннө. Би кёсөннисем—Хресбен сурбө сени сүмне, пёр йамакё тата—“военный городок” текен присәв пунктине масар хыснө асатнә бухне “Рапузби пассулака” ситех хёсөнкелесе кайна, терёс. Йепле пухса ситерес? Астан пуслас-ши шырама?..

Йөрмеллипех йерет ку бул.

— Пайттурк кантурне (халё унта “Хөрлө Ыаваш” ырнасрө-ха) сав сурта сөнөтнө бухне те перепер бикрөс пулмалла хәшне-пөрне.

Ку бул Клавсут сурбөпе йунашар, ёлөк пасарән төп вата варринзи сөмйерен иккен. Унта Ыаваш автономийё пусланнә йаёпе паләк (памётнөк) лартма унан никёсне хывнә пулнә. Пёр 36 кирпёзрен лайәх кәна купаласа, йөри-тавра ракатка тытна. Кирпёбөсем синё сырсах хунә:

Кунта Ыаваш Автономийөн памётнөкө пулат.

Авкустән 20-мөшө, 1920 сул.

тенёбө. Ана бәплә уйавра никёслөнө. Хусантан т-ыт. сёртен претставитёлсем килнө пулнә. Актәсем сырнә, вуланә. Акә ку ёрөхтерсе сүрекен кирпёзөн сәмси синге те пёр ик-виç сәспалли йөрө паләрайт. “Ревком” тенө.

— Аста кайса кенё-ха халё тата ку “никёс”?

— Вёснө... Аста кайасси... Ара, Шупашкартан Хусан йөннелле сәрт синге, леш, хай “Напережни” йал пурбөбө-и-ха, Шупашкарән “Кувшинкә” текен тураттине улахан... Саванта букунсул вакәлөн никёсне хырвөс, тет те иртнө сул. Ку никёс телёр ирбөбөн йәкәлттин сөс мунза булө пулса тәбө, тет. Никёс сунатлә пулнә.

Шупашкартан Канаш стантсине ситех Автопус сулө хывнә сёрти булсем хытсах кайрөс ана илтсен.

— Пирён сул ун пек мар, никёсө сирөппөнөх ырнасса ларбө. Тата... терөс.

— Анзах... тесе аса илтербө васкаса сүренипе әшө писнө бул.—Епө те сирөн сул синбөхбө те, атам. Савранса пәхәр-ха. “Ирөклөх хапхи” те вёс-

се кайрө. Ыарнбө те курәнмасө. Ыаваш ушкәннө вөрөнөкен “Капкан” узбонәйөсем телескоп саксан тухас, терөс-ха ёнер, ана шырама... Вәл “Молюкко хапхи” йатләббө вөт-ха. Уншән сынсем сута те лексе курнә. 3 пин суршар укса тәкнә. Пёр икө хут сәрлаттарбөс. Халө ёнтө тата пәсма пёр 200 тенкө. 4 пине каштах ситсе ларман. Паланс шуштарса кәларма аван пулат—“подвести иттохам” теббө вөт-ха кусләхсем витёр. Советсен сйөсөнбө пите ыранәббө те вара пирён ёнсе синге тытанса таран “хапхине”. Унан аслә төп “емплеми”, тет. пур. Пёр тарри—хөврабө револүтси, тет. Вәл тарланса ситеймен.

Тепри—октепёрски, тарланса ситнө... хушшипе вара...

— Хушшипе вара түп түрөх...

— Хушшипе манә сул...

— Түп-түрөх утса тухассән, пёр уклон та сук пулө.

— Тем! Пулө те сав тата... “Икө револүтси хушшипе” мөнле сул вәл? Саванпа хөрсөх пәстараббө те ёнтө хәб.

— А-а... апла иккен. Епө—Шупашкарта сөсонөксем ытларах шутланбөбөр, ёс тупса парасшән пулө, тесе шухәшланә.

— Уншән анзах та мар. Сав хапха төлнөрөх пахбара Ленин памётнөкө вәббө ыран каснә та, астан килөштөр Ленин патне пынә сёрте пысәк хапха?...

— Сук, кунта еп нийепле те килөшме пултарай-мастәп. Тавай “в порядке самокрытти” шартлаттарса тавлашса пәхар.

— Ну!

— Ана Комунхосән аслә уйавсем вәхәтөнбө электрә-лампабәкәсемпө илемлетсе расхотланас килмен. Йәлахтарнә та пулө...

— Илемлетни нафарим?

— Клавсутпа төлме төлөх...

— Ну, төлме төлөх... Мөн вара?

— Саванта сөнө сурт пур. Лас, тесен лас мар ёнтө—макашән штолө...

— Йабө тарам-ха вәл. Мөн пулнә вара?

— Саванта кашнә расах:

...никёсне хавармибөбөн ишер, унтан сөнөтнө тәватпар! (“интернатсионал”)

тесе йурласбө. Пётём пролеттари, ёсхаләх массив йурри вәл. Төмбөне телёр майлә саваракан вәй-хал унпа шәранса пуханәт.

— Ну, вәл, төп Ыаваш хөрө те:

мы разрушим,

мы построим...

(итальянский рабоч. гимн)

йурра шәрантарса илбө. “Малтан сөмөрер те, кайран сөнөрен тавар” теббө. Пирён Шупашкарта Комунтресем вәл лосәнка үпме саварса лаплаттарса мыскара шырасшән туртәшәсбө. (Те сав лаптакрах хөрлө плөшбөтре иңсе те мар пёр ратио-стантсә пурбөбө, сөтөк столовай сурбөне кёртсе хунәскер—те сав стантсин трансләтсийө урмәшнине сәмахсөне кайалла туртса пәрахнипе пусланнә вәл... темле? Ана та сүтсе тәкрөс те “никёсне хавармибөбөн”, темскер?)—Пирён малтан, шухәшласа пәхмасбө те...

— Мөнле шухәшласа пәхмасбө?.. Авә Хресбен сурбөне туса пөтернө кунне бөртсе йарса үлөм вут кавар төлөшпө сунни-сунас суккине сәнаса пәхрөс...

— Ан пәтраштар-ха есө Хресбен сурбөпе, унсә рәнах каламаллисөм... Шухәшламаббө те малтан

пәпалине туса пётерсен тепёр кунне а́на савсѝмех пётерме ишме салтав шыра́сѝ...
— Иантраса та́рән есе́... Сана итлесе нѝмѝн туса итереймѝн уйавѝзен...

— Уйав комиссийѝ пек-и...
Кирпѝж катакѝ урӑх кала́сѝа та́раймарѝ. Васкарѝ а́ва хатѝрленме, та́ванѝсене шырама.

Ата́л хѝрне сѝтрѝ. Унта́ булсене пѝтѝмпе хайпа́т-та́кнӑ. Ка́штӑртаттарса сѝре́сѝѝ булсем пу́лвар урӑх ура айѝнѝе. Ирнѝ кѝркунне сѝс сарна́вѝѝе вѝсене, ка́сал сурхи хѝвел тухна́-тухман аркатса кѝрѝс. Кѝркунне каллех, йур айѝнѝе лайа́храх парланса вы́ртма, савӑ́н пек йусаса хура́сѝѝ е́нтѝ...

Тупрѝ пирѝн сур кирпѝж хайѝн пѝр шӑ́лнѝе. А́та... Вѝстерѝѝс.

Сѝмѝрттерсе сѝтрѝс Кому́нтрес мунѝ́нѝе.

Пирѝн Иванкка́ Булѝ́жа́ Камнин, ей! сакӑ́нта е́се кѝрѝшнѝѝѝѝ, Трес хушнѝпе.

— Отпуск паратри? уйав тѝ́лне, парата тухатпа́р. Пайан асла́ канашлу пирѝ́н...

— Сук. Килес су́л ку мунѝ́ана па́сас прое́кт пур. Халѝ́ кӑ́на ремо́нтлакан У́спенски ѝи́рку - му́сейе тата мунѝ́ана па́сса, пѝтѝ пы́сӑ́к ма́ка́сӑ́н „ГУМ“ та́васӑ́н.

— А́на Ы́вашпроисво́тсойус тин сѝс сѝнѝ́рен пураттарса пѝ́терѝѝѝе.

— Тин сѝс те... Туса пѝ́тернѝ хы́сӑ́н, йӑ́ли са́п-ласке-ха, суртне па́сас пула́т. Йӑ́наш вы́ра́на пы́р-са ларна́ туха́т.

Клавсу́т сү́мѝнѝе тем сурѝѝе турѝс те, а́на па́с-тарѝѝс.—Ку вы́ра́на саратмалла́ терѝс. Халѝ́ кал-лех то́ѝ-то́ѝ! савнашка́лах сурт та́васѝѝ.

Ратио суртне 3—4 сѝ́ре туса, па́сса ку́сарса ериш мыска́ри ка́тартрѝс.

„Канаш“ ретакси сү́мне Петро́в тухта́ра пѝ́р кан-тур пек сурт савӑ́рма вы́рӑ́н парса савӑ́рттарѝѝс. Савӑ́рса сѝ́терсен, тепѝ́р кунне́х:

— Па́с ку сурта, ку́сар!—те́сѝѝ.—Кунта пы́сӑ́к типпокра́фи та́ватпа́р.

Халѝ́ тата сѝнѝ́е электра́сантси туса сѝ́терѝѝс. А́на па́смашкӑ́н ху́шу па́ма та́ ва́хӑ́т сѝ́тет.

Хула урамѝ́сене асла́латмалла. Авто, Силсу́на, НАМИ текеннѝ́сем та́сӑ́лса, сарка́ланса сѝ́реме кирлѝ́ Шу́пашкарта. Сѝнѝ́е электра́стантси хайѝ́н „тумпа́ѝкинѝе“ (переменный ток памалли суртсене) сама́й урам ва́рне лартнӑ. Лу́ѝѝѝ халех ку́сар. Катыкковски урамалла́ тухна́ сѝ́рте авӑ́ урамѝ́ икѝ автан иртсе каймалла́х сук. Унта́ Астра́хантсӑ́в ху́са сурѝѝе умне „тумпа́ѝкинѝе“ еришлесе ху́на; сѝ́тменни сѝ́не сывӑ́ха ан пы́р! „Смер́т“ тесе сы́р-на, вилнѝ́ сын шӑ́ммисене хѝ́реслесе панӑ́... Ан пе-рѝ́н!.. вѝ́лерет. Урамѝ́е са́пах бу́пмалла...

„Рапо́ѝѝи па́ссула́к“ тенѝ́ сѝ́рте тата урам хуш-шине хѝ́рлѝ́ ха́пхаласа пы́сӑ́к карта ты́ттарѝѝс. Пѝ́р 500 ка́к ва́рманку́нѝлесе са́ка ларттарѝѝс „зе́леный город“ пулта́р... Сур су́лтан при́кка́сѝ те савра́нса сѝ́трѝ.

— Па́сӑ́р ку карта́на, йӑ́ва́с лартна́, ра́катка́сенѝ Ха́ртӑ́р са́ки́сене!

Кунта... Йӑ́на́ш планла́нна... Авто су́лѝ! Па́сасѝѝ. Туртисем те кѝ́ске, ку́расса та́ пайанла́х сѝс, та́та са́мси вѝ́сѝнѝѝн кӑ́на ку́расѝѝ. Са́пах... Пѝтѝ́ та́-ра́ша́сѝѝ хайсем. Тара́ ў́ксе хӑ́тлана́сѝѝ. Е́рнешер му́хма́рла йӑ́ванмалла́х е́ссе те ка́тарта́сѝѝ хӑ́шпѝ́р суртйѝ́р технѝ́сем. Пѝ́рре те е́сѝ́р ларма́сѝ Кому́н-трест. Анѝа́х...

Анѝа́х, Автономи памѝ́тнѝкѝ́н никѝ́сѝ пу́лма ти-вѝ́с хисѝ́п илнѝ́ булсене пѝтѝ́ шел. Темле па́шкаса бу́псасӑ́н та, темле су́ха́рсасӑ́н та, вѝ́сем асла́ уйа́ва оркани́совӑ́нна́ тухаймарѝс. Кайра́н хӑ́й Тинехми́хсен истори му́сейне (экспонат су́крах, терѝс) „веществ. доказа́тельство“ кѝ́рсе вы́ртсасӑ́н та тем пе́кехѝѝ. Урӑ́х бу́х бу́н илейе́сѝѝ-ши, шере-мет-мѝ́скѝ́нсем?

Та́ван сѝ́ршы́в ушкӑ́н, ей! архе́о—кеоло́ко—исто́-сѝ́ксийѝ́сем, вѝ́стерѝ́р, тусан ка́ларса бу́пӑ́р па́ла́к бу́лѝ́сем хы́сӑ́н... Ан йула́р! 10 су́лта пѝ́рре сѝс вѝ́т вѝ́сем а́сра вѝ́рѝ́лѝсѝѝ.

Ва́ғанкка.

„Сѝ́тѝ́нѝ“.

Е́решменне пы́лхурѝѝ.

Пѝ́рре ма́н хы́ра́м ми́сѝ́тер Е́решмен, Кѝ́рсе ларѝѝе канма йӑ́вине.

— Посто́й, тен ле́кѝ́сха карта́на, Нѝ́м сас па́масӑ́р хы́пса са́там,— Те́келенѝ у́ссине йӑ́катса.

Та́мппай ша́нана,
Йе урӑ́х ка́пшанка,
Те́кех сѝ́келерѝ ва́л су́ ка́сѝѝѝн.
Пи́ѝке хы́ра́мне,
Ы́шсах ту́лтарѝѝѝе ку́пиѝѝн.

— На́рл-на́р!...

Те́келесе пы́лхурѝѝе пы́рса ларѝѝе сывӑ́ха.

— А́ха, пур вѝ́т кайӑ́к...

Сѝ́ксе ту́хрѝ ми́сѝ́тер,
Та́вай ту́ллашма.

— Е-е, е́сим бу́н илли ма́н хы́ра́м,

Пе́рех йѝ́плерѝ пы́лхурѝ са́нни́пе.

Е́решмен са́ва́нтах хы́тса вы́ртрѝ,

— Лов́вки пу́лна́ пу́лсан сана...—

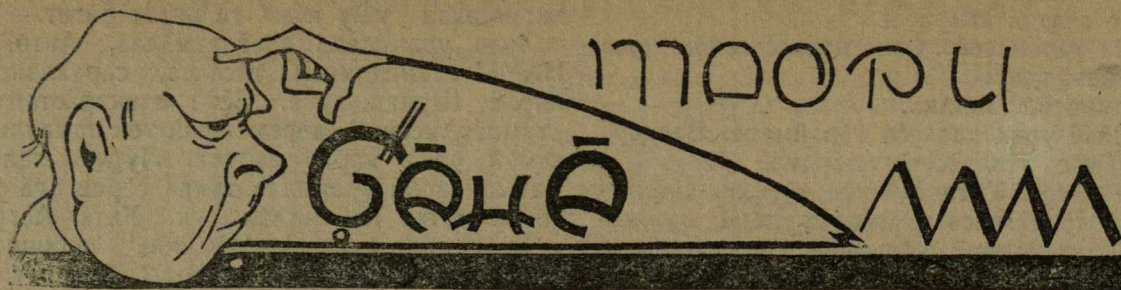
Сѝ́с те́рѝ ви́лиѝѝн ку́ссу́ѝпе.

Ка́шли́нке.

— Си́рѝн у́ѝрештени́ре сѝ́тѝ́нѝ́сем пу́ри?

— Пу́р. Ё́лѝ́к пѝ́р са́вету́шѝи сѝ́сѝѝ, халѝ́ са́меѝ-ти́ттѝ́л те́ пу́р.

Сарҗәпәк хулинҗи әсләләх ушкәнән пусләхә Авраам Петровиҗ Турсырлаххав пайан ирех тәһә. Пайан уһән пәрахут пристәнә сине кайса ушкәһә токлат тума килекен җаплә әсләләхсә Ксенофонт Макараҗ Метеорова кәтсе илмелле. Енер кәһә вәл унтан пәр кәске телеграм илнә. Телеграмра: Встретьте тоҗкә Прийету утренним поҗтовым тоҗкә Метеораҗ, тенә пулнә. Җавәнпа вәл пайан ирхи апатне те симерә, рисә пек вәрәм пәлҗтуне тәхәнҗә те, шлепкине пусә сине лартса, алине туйа илсе хәйән хваттерәнҗән җәриклетекен пусмасем тәрәх урамалла анҗә.

Вәхәт ир-ха. Хәвел нумай та сүле хәпарман. Җапах та вәл кушак пекех, питне-кушне тәтрепе сукаласа, ахәлтатса кулса тәраҗ те ентә. Авраам Петровиҗа вәл пәрре йанахәнҗән, тепре енсинҗән хәйән сүтә йәпписемпе ашаласа илет Җәпре пек сарәрах мөлке хәвараҗ Авраам Петровиҗ хысҗән.

— Ху, ты! Пулаҗ-ске сәнтәләк, тухма та сук, тар йуха та пусларә ентә, текелесе тарәхса Авраам Петровиҗ утаҗ Атәл йенелле.

Сүлә кәләллә, пиҗәсене писевпе сәрсә хәмла сүрли варенийә тәслех тунә майрасем троттуарсем тәрәх пасаралла утаҗсә. Карсинккисем ашәнҗә ыртатан кәленҗисем шанкәртатса сиккелесе пыраҗсә. Вәттән-вәттән пусса хула сывахәнҗи йәлсенҗән килнә майрасем пәкрәлсе сәт йәтса җупаҗсә. Унта кунта савраҗил кәларса сүрт умәсене шәләсә. Тем пирки кәһә йулнә пәр асценисаттәр «туҗлә» шәршә сарса, хәйән пиҗкине җүхесе пралука пәраһә!

— Песопрасийә! Җавна та вәхәтра тәваймаҗсә Тутәрне кәларса Авраам Петровиҗ сәмсине хупласа хәвәтрах тепәр урамалла җупма пуслаҗ.

— А, страҗте, страҗте, Марйа Миххәйләвнә. Мәнле сывләхсем?

— Сывләхсем лайәх-ха. Хәвәр мәнле сывлакала-тар? Аҗта җупатәр-ха капла ирех?

— Неуштә илтмен? Пайан пирән ушкәнта пит паллә токлат пулмалла-ске. Метеораҗ килет. Илтнә-и савән синҗән?

— Ехе... Енер упәшкам калакаларә те, епә хәлхана җикмерәм те... Ехе... Апла пулсан, Метеораҗа кәтсе илме пристәнә җупмастәри-ха есәр?

— Та, та, та... Җавна кәтсе илесхән-ха. Җас килет-ши поҗтовай?

— Вәхәт ентә...

— Пит паллә токлат пулаҗ, Марйа Миххәйләвнә, опесаттәлнә пырәр иксәр те, Җәркей Җәркейәҗа та сәтәрсех пыр. Пайанхи кун җаваш мән аслашсәсем пирки йулашки сәмах пулән тенә? Җәнә теорипе килет вәт-ха Метеораҗ.

— Ну, исвините, Марйа Миххәйләвнә, ман җупмалла...

Марйа Миххәйләвнә саркаланса, акаш пек ишрә пасаралла.

Пит пысәк шухәшсем Авраам Петровиҗ пусәнҗә. Вәл мән пәвәкрәпех тәван хәләхән әмәр-кунәпә кәрмешсе пурәһә. Пәвәк шулта вәреннә җух та

вәл истори вәренет, аслә шулта та сав историнех кәшлаҗ. Җавәнпа та вәл, хәй тәрашнә пирки, историк пулса тәраҗ. Йулашкинҗән вәл, сәк әсләләх ушкәнән пусләхне суйлас умән, җаваш мән аслашсәсен кун сүләсем синҗән пәт та вәтәр виҗә кәренккә туртакан пысәк кәнеке сүрса пәтәм әсләләх тенҗине тәләнтерет. Пит паттәр хәйулла шухәшсем тәратаҗ хәйән кәнекинҗә Авраам Петровиҗ. Җаваш хәләхән историне Мессопоттамири вәхәтран пуслаласа Пәлхар вәхәтне ситиҗҗенех шәрса сунә пекех йәркелесе хураҗ.

Җәререн парәннә сәк истори есәне Авраам Петровиҗ. Уншән пулсан, истори лаҗакисенҗә җаваланасси шалу илсе ала пуснинҗән те тутләрах. Җәрә-җәрәпә Тәп муҗейри тусанланнә пәтлә-пәтлә кәнекесем хушшинҗә муталанса ларма аһә мунҗара сәпәннинҗән те лайәхрах.

Авраам Петровиҗ җән әсләләхсә. Вәл хәй җаваш мән аслашсәсем пирки тәтәклә сәмах каланә пулсан та, тепәр әсләләхсән сәмахне сәк тәләшпә итләме йаланах хәтәр. Кашкәра сурәх ашә нихәсән та йәләхтармастә тенә пек, Авраам Петровиҗа та җаваш хәләхән кунсүлә синҗән сүтсе-йәвни нихәсән та йәләхтармастә. Җавәнпа та вәл Метеораҗ әсләләхсә кәтет, аһә сума суса хирәс тухса илет. Пит ыра кәмәллә пирән Авраам Петровиҗ.

...Тикәрпа Йефрат хушшинҗи пурәһә. Җавашсен авалхи паха самани. Поттоп. Сывләхә кәһи. Вавилонри пашнә. Йеверейсемпе сәпәһни. Хәвеле сүреме җарни. Җавашсен аслә түри Тимәрккә. Вәтам Аси. Самаркант хулинҗә җаплә меҗәтсем лартни. Ылтән әмәр. Хуратинәс хәрринҗи ерә. Пахҗасарай. Елмен күлли патәнҗи пурәһә. Алтай тәвәсем синҗә ахутапа пурәннә вәхәт. Кәслесем тума вәренни. Малтанхи сәпата. Шәшлә. Муххамет тенә йәшәнни. Җав тәрлә вәйлә шухәшсем Авраам Петровиҗ пусәнҗә.

Ака вәл хәлә Атәл хәррине те ситсе пыраҗ ентә. Җаваш кәпитанә Теппейәв, йулташсем хушшинҗә атмирал Теппейәв текенскәрән, «Сәвве» йәтлә пәрахутән труппи те курәнса кәйрә, сәпах Авраам Петровиҗ җаваш мән аслашсәсем синҗән шутлама пәрахмастә-ха. «Сәвве» пәрахута курсан, Теппейәв сәнне кәпитан кәперә синҗә сәра пүттылккәранах есә тәһине курсан, пушсех мән шухәшсемпе пусә сәмәрме пуслаҗ. Карап әстисен вәхәҗә уһән пусә пырса кәрет. Анатран лапәстатса хәпаракан шур аппа пек җәбек пәрахут сәс аһә шухәшлама җараҗ.

— Савә пуҗ... Анас пристәнелле.

Сарлака Атәл, пәр җаваш поеҗә каланә пек, асакушакән ләпҗәтса ыртнә, сывараҗ. Уһән ылтән тәслә тирә синҗә хуран-хуран кимәсемпе пуләссем ишәсә, җистийех, кушак синҗи хура пәрҗасем. Комунпай кәтәрә темскәр тилләрен сисе умахланнә пек сыран хәрринҗә тәтәмлә хүрине авкаласа кәллә-мәллә җыхәнса сүрет. Шыва кәрекенсем Хусана ситиҗҗән илтмелле ахәраҗсә. Амә-

иёпе ашшё аэине савасё. Пулассем телёрсе телёкёсензе икшер пятла сомсем туртса каларасё. Тепаркатёр синзе туллийех халэх. Тутарё, ыраё, вавашё, тензе хёррине кайаканскерсем пек хутасёсене сакна, папахута кётеёсё, малалла сёёнеёсё, васкасё, кашкарашасё, вёрсасё.

— Тиххххый!

— Сатний!

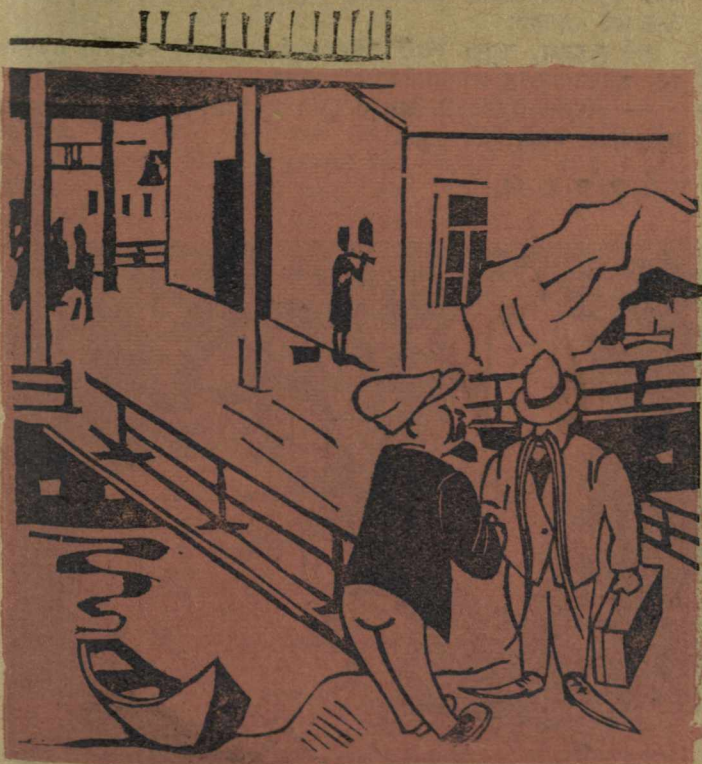
— Стоп! Пырса тэё шураппа папахут.

— Приготовте билеты. . .

Туха пусларёс пассаширсем папахут синзен. Пирён Авраам Петровиэ хайён эаплэ ханине кётсе илме малах тухса танэ. Унан куслэхлэ куёсем шатарас пек папахут алакне пахасё. Анэх кётне хана темшён тухмас-ха.

— Сук-ске! Неушттэ килеймерё. Аста ку сын? Йулашкынзен, пурте тухса пётсен, васкамасёр кэна пирён кётне хана та тухат. Кунта сире пирён эаплэ аслэхсэпа паллаштарма тивет.

Ксенофонт Иванэ Метеорэв сёллё те мар, лутра та мар, шэп вэхатлэ етем. Унан аллисем те, урисем те вэрэм та мар, кёске те мар. Куёсем, самси, хэлхисем те сыннанни пекех, пёр майэхсем анэх хаххуланни пек сёрелле усанса анэ. Хырамё (те варё темелле варё) пысак та мар, пёёккё те мар. Пуёenze сёмсе шёлепке, сийёenze хамёр тёлё плашэ, урисензе шёвёр самсаллэ поттинккэ. Пуёenze... Пуёenzi куранмас. Пёр алине шэртан пек пысак портфёл тынэ, теприне туйа. Куслэх сийёпе пахат, айалараххисене курмас.

— А, хисеплё Ксенофонт Иванэ, сапах килтёр иккен. Епё килмест пулё тесе киле кайалла кайма шутланэёё ёнтё. Сывэ-и? С приятным приёстам, Ксенофонт Иванэ!

— Сывэ-ха, сывэ! Спассипэ. Какше?! Пёрре килме пулнэ, килмесен йурамас вёт вэл. Мёнле пайанах пулати-ха токлат?

— Пайанах, пайанах. Ёнтё аффишшасем те сакна, пурне те пёлтернё, сире кэна кётеёсё.

— Прекраснэ, прекраснэ. Асталла утапар-ха халё?

— Асталла! Станный вопрос, Ксенофонт Иванэ. Конешнэ ман пата. Сав тёлё эаплэ ханана та ыран тупаймапар-и вара?...

Авраам Петровиэпа Ксенофонт Иванэ сёл синзе мён хваттере ситиэженех Метеорэван сёне теорийё синзен, ваваш халэхён кун-сёлё синзен, унан пулас пурнэсё синзен каласса пырасё. Аслэ, таран шухашсем пёрпёрне каласё. Халтерех сёс туса пётёрнё Хрестён суртё телне ситсен, вэрэнса ёлёк пэлхар-эавашсем мёнле творессем туни синзен асанса илесё. Хура палаттэ, Шурэ палаттэ ку суртран темисе хут та илемлёрех пулнэ, тесе ыват тавасё. Таран шухашлэ историксем ку телте кэна мар, хваттере ситиэжен тепёр паллэ сёре вэрэнса та пулешсе илесё. Хула варринзе ларакан хапха (таста кёмелли хапха вара) вёсене питех килёшет. Ку хапха витёр тухса сёресе мана Аслэ Пэлхар хули хапхи витёрех тухса сёрёне пек туйанат, тесе хураё Авраам Петровиэ. Ксенофонт Иванэ ыраё. Тата ытти аслэ йапаласем синзен те каласса илесё икё аслэхсэ.

Хваттере ситсен, Авраам Петровиэ Меттеорэва вей ёстерет, ыра сэмахпа ханалаё. Пур йензен те тарават хуса пулса ханана йапатаё.

Самаварё сиксе вёрет, вей эашкисем ситалса ларасё, сётел синзе тёллё «синсе» симёсsem, кушакё тиван синзе, тёрёк патши пек, саркаланса капэрланса ыртаё.

Пёрик сехетрен Аврам Петровиэпа Меттеорэв сётел хушшинзен тэрасё.

— Ну, халё пухэва кайма та вэхат ситрэ пулё ёнтё, аёа, утас, Авраам Петровиэ, тет вэрэм майэхсене икё шурэ пёрнипе аэашласа Ксенофонт Иванэ.

— Кайас кайас, Ксенофонт Иванэ, пуху пустараннэ пулас ёнтё, тет хирёс Авраам Петровиэ.

Тумланса утасё пуху пулмалли сурта.

Ситрэс Ксенофонт Иванэпа Авраам Петровиэ Халкомпрос суртне. Кукэр макэр пусмасем тэрах, темле ырах мар шэршэ шэршласа (ахэр сывахра кэпинет пулмалла) васкамасёр хэпарёёс конферентс-салана.

— Паётушки маттушски! Светуй укотнёксем! Тулнэ-ске кунта аслэх тензи! Майэрласа, хумханса тэракан тапак тётёмё ашёenze унта та кунта та кукша пуёсем, куслэх кёленёсем йэлтэр та йэлтэр сисём пек йэлтэртатса ситалса илесё. Ман сухалсем, пёёк сухалсем, сара йанэхсем пиёкене пулэ ыранаснэ пек ыранаснэ 8–9 вёрёёллё салана. Пас, париттон, аёт, тисккэнт йанэраса тэрасё. Ха-ха-ха! Пёр кётесре тем пирки ахэрасё висёен-таваттан майараххисем. Хе-хе-хе! ехёлтетесё вёсем сёмёenze аслэх вёнёпе пёёкёсреххисем.

Кам кэна сук кунта? Акэ малта кётесре, преситиум сётёлё умёenze пёр ушкан тэрат. Кунта аслэх ушканён теп ёленёсем, хайсен пётём сан-пёвёпе аслэх хёмне сирпётсе тэракансем. Кунта аслэ пухкалтёр, пушэ вэхатра киттай мусакё синзен эапла монокраффисем сыракан Сиёёсасэв, кунтах вэхатлэх аккатемёк Тарйухтарэв, витсе.врит сав Елеш—Мехерэв, пурте пёлекен Семён Семёнэ, лаша тухтэрё Луккэвкин, т. ыт. те, каласа та пётерме сук. Кунтан ушкан секреттарё Аппентитситэв Илим те вупкаласа сёрет.

Пёр пёрё патне пёёкрёххисем пуханса танэ. Касем пёрпёринпе хэлхаран сёс пулешесё, пашэлтатаёсё. Турански, Тимофейёвски, Никкишшевки, Таниловски аслэхсэсем пёрпёринпе ёлёк аслэх телёшпе ёслени синзен асанса каласасёсё, халхипе танлаштарасёсё, унтан майёсене тэссах вэрэмман сывласа иле сё. Ку аслэхсэсен-вен темле йавас савё шэрши кёне пек туйанат.

Поетсем те пур кунта, вёсем те пёр çёре пу-
хынса ларнă. Расăв, Шăкăлзийёв, Алсатулав, тата
урăх паллă поетсем те ёреçёпе ларса тухнă,
пысăк (мăн) каласусемпе йăпанса ларасçё. Алсату-
лав 77 йурăлă поема сырни синçен калат,
Росăв—хайён сырмалли ёсsem синçен пёлтерет.
Хусамайпа Литта уйрăмăн ларса амăшsem патне
савăллă сырусем сырасçё.

Тепёр кётесре темле икё тутак, пёри пенçнепе,
çапата сырнă, зёлём паклаттарат, тепёри лёнзёрк-
ке йём таханса йанăскер ниме пăхмасăр ахăрса
темле анекдот калат. Кусем Тёпистатăн пуçлахё
Сантăр Иванăз мён, тата Иван Музи.

— Ха-ха-ха!

Зёлхеçёsem уйрăмăн. Пайташкёрутийёвпа Рев-
нитёлёв Урал тавёsem синçи Киттайри зăвашsem
зёлхи пирки тавлашасçё...

Ксенофонт Иванăзпа Авраам Петровиз кёрсенех
пуху шăп пулат. Кётнё заплă хăна çитнё вёт! Пёл-
летпёр ёнтё хамăрăн мёскён мăн аслашшёсен кун-
сулёсене. Çёнё шухăш парат вёт Меттеорăв. Те
темёскер пăлхар-шумёр вырăнне тата тепёр йапа-
ла сиксе тухё? Пурте лăпланса вырăнсене вырă-
насса пётесçё.

Тивёслипе пырса тавё ушкăн пуçлахё хай вы-
рăнне. Унта-кунта пăхкаларё те сопор занё пек
пысăк шăнкăравне икё алипе йатса шăнкартаттар-
ма пуçларё...

Ну-с, вулаканsem, кунта каçарма мйтатăп, ни-
йепле те малалла повествоваттёлнăй формăпах
пыраймастăп. Перо хайех трамă формă çине куçат.
Тархасшăн трамăна йышăнар. Вулаканsem сире
тархаслатăп.

Ç. ЛАШМАН.

(Малалли пулат)

Икшерён каласнисем.

Миттёнкра.

— Ку ораттар зăваш теççё. Ма пире йалтан кил-
нё зăвашсене зăвашла каласа памарёха.

— Миттёнка килиё майри зăвашла пёлменрен.

Маннă.

— Зăвашла каласма мантăни мён?

— Маннă çав. Пёр уйăх ёнтё зăвашsem хушшин-
зе пулмани.

Ёлёк „сынах“ пулнăскер.

— Тёлёнетёп. Аппарата зăвашлатмалла, теççё.
Хайsem, есё ёлёк уретник пулнă тесе, мана зăвашах
аппаратран кăларса йазёç.

Зăвашлатакан.

— Ма есё хăвăн узрештениёе хурăнташусене
илсе тултарнă?

— Аппарата зăвашлатас тесе.

Зăвашланнă аппарат.

— 13-мёш сул ёнтё пирён узрештенири сотрутнёк-
sem зăваш зёлхипе анзăх сырса ларасçё. Вырăсла
пёр хут та сырмасçё.

— Суйатăн пул.. Хаш узрештенире ёçлетёнха
апла есё?

— „Канаш“ ретаксинзе.

Шовинис çемйинзе.

Ку каласу вырăс çемйинзе, вырăсла зёлхепе пул-
са ирет. Зăваш зёлхине пурнăса кёртес тесе, епёр
ăна вулакансене зăвашла куçарса парса çапрамър.
Ашшё калат:

— Азам, тет, епё пёзёкçё зухне, вырăс пулин
те, зăвашран мăшкăламастăпзе.

— Апла пулсан, миçе сул тултарсан мăшкăлама
пуçланă есё, тет ази.

Çёнё катърсем.

— Ех, хăсан та пулсан çак çёнё катърsem катъртаттарёçха мана вырăнтан.

КУС ТУХТАРЁ.

Кус тухтәрё, тесе ахалъ каламан сав Калин Петёрне. Ъапах та кус тухтәрё майлах, сўсё вёлтёр кәтра, калифе йе френъ унән сийёнъе, преми шикарни мушик. Ахалърен мар вәл сынсене:—есё антихрис тунн шәннипе пёр таван, тет. Ара есё унпа пырса каласха, калапис, вәл сана мән те пулин калатех. Кус тухтәрё вёт, сан йышши проґтак мар. Пурне те пәлет вәл Петёр.

Киремет те ун тусё, арсури те тус, е-ех итле сана пёре шәлса кәтартсан хәранипе пакартуна та сұхатән. Прем калас, Петёр тўрлетмен ыр сук еппин.

Пәркун сапла Накан Унтәрийён лашийё суккәрланнә. Аптәрал мушик. Мән тавас? Вёстерес пулат Петёр патне, ара вәл пәлет унән ґапё сарәлнә. Виґсё уйәхри аґасем те тен Петёре пәлнә, ара пәлмесёр—пәлен ирәксёрех. Тухса вёстеръё Накан хәйён сәварёнъи пёртен пёр ґәлхине кутамкаласа. Какшё ґәлхе сұхалсан каласма сук вёт Петёрпе. Хәрамалла, шўт мар вёт.

— Пысәк хуйхә пулмаллаха сан, терё Петёр Накан хыпаланса кёнине кура.

Ара пәлет вәл, сынсем ун патне сав ёспе пырассё те. Петёре вёрентха есё. Хәй сапах та алтәр пек тунине хаваслантаръё, ёскё пур-скеха. Ъейи те пурах сав муран.

— Пётрём сав—лашам суккәрланъё....

— Нумай пулати?

— Икё ерие кәна...

— Имсам патән-и?

— Паман...

— Е-е, ку ман ёс котовә, ыранах тўрлетеп, икё тететке сәмарта, сүтгине ан ман, вёри кәл тата, приккасларё Петёр. Тухтәр вёт, проґтак мар вәл. Хәй сапах та хавассән йеп сине ларнә пек йак—сиксе лараф. Сикән, ёскё тупәннә ґух.

— Йурё, тесе урнә йытә пек савәнса тухса вёсрё Накан. Урисем сёс пәруламан мулкаґа сүрийён пек сапкаланса йулъёс.

— Тавай вёри кәл!..

— Тавай сәмарта шывёл..

Приккас параф сёс Петёр. Наканән лашине сыхса пәрахнә та кус хәрпаххи айне вёри кәл тултарәт. Унтан сивё шывпа шёветет снаш. Хәй пёр пек е-е-ххём текелет ґейен. Вёри кәлпе емеллет те емеллет, такой лайәх.

— Ну, котовә, терё Петёр ывәнса ситне хысґән. Лашана вёсертрәсё те лешё сёрён сўлән сикет. Петёр емелне тўсха, унән плох амалъ пулма вәл проґтак мар вёт.

— Аґаха пуләшха, тесе йёрсе кёґё Лукка Маккарён йәмакё Наґтә. Хәйён пуґсем пите йёнёрен шысґса кайнә. Аптәранә май такамран та пуләшу ыйтан.

— Пиґґен ури шысґса кайрё те...

— О-ах, тесе сёс ыртаф Петёр ёнерхи мухмәрпа. Лаша куґне емеллесен плох ленкмest вётха. Хәй сытар айне тутине ґиксе йәл кулъё. Хўхём ремесла вёт ун.

— Пёр ґетвёрт сүтти хатёрле ґи малтан, унтан тутәхнә суха тимёрне шывра вёрет те, сав шыва ёстер. Кайран кёленъене сәнах туса сәккәр сине салса ситер....

Пите аван тухтәр, кәмәллә сав. Сав тери пултараканскер мари вәл. Наґтә Петёр каланә пекех тунә, анґах стоп! Икё кунтан пиґёшё вилнә. Арсу-

рисем пите әна йуратнә, савәнпа вәл ґёрлеймен (Петёр шухәшёпе). Тем тесе те суйёстерё вәл сана. Е-ех, мур илешшё.

— Пётёръё Петёр!

— Ъун илли мари вәл...

— Ах, суйма пәлетске...

— Пуртти аврипех тыттаратё сав...

— Наканән лашине савах вёлеръё...

— Наґтә пиґёшне кам вёлеръё тата?..

Сапла калама пуґларёс сывахра пуґнитсә уґәл-сан хресґенсем. Халё ёнтё йалти пёр Максәм кар-ґёкёсёр пуґне Петёр патёнъе никам та емелленекен сук тет. Савәнпах пуґ кунён-сёрён Петёр трупа кутёнъе сенксе лараф, сёнё ремесле тупасшән пулас. Ъейе вёт—тен, тупё те, хәйамат! Вилнине йытә туртманскер. Петёр пёр пек трупа кутёнъе ларнине кура хәш-пёрисем:

— Сук халъ тин әна ёненес сук, халё пуґнитса пур, тессё.

— Ъаваш автономийё вунә сүл тултарнә сёре пётрәсха вёсем, терё Ъеккес Михалё, шапа пек лапъак сұхалне шәлса.

Кашлинкё.

Ё м ё т с ё р.

У п а ш к и.—Шупашкарта 400 пин тенкё тәракан сұрт тумалла, тет.

Арәмё.—Савән пек пысәк суртеем пирён йалта ма тумасёёши? Мён ґухлө кёсйуна ґикёттёнъё.

Шәп кәнтәрлә. 12 сехет.

Шакканә сасә илтәнзә пүртүмәнзә. Итлесе тәнә нек пулзә Көркури пүртре, урай варринзә.

— Тук-тук тук!—хыттанәх илтәнзә тул йензә.

— Питәрмен! Хытарах тәк! Кам унта?—пүртрен пүртүмнелле пуплесе тухрә Көркури.

— Ара, питәрмен... Питәрмен, аҗам!..

— Уҗ! Хәл тин пытарайман.

Көркури нихсан питәрмен алака сәклесе уҗрә.

— Алакки җапла анса лараҗ те вәл. Сәклерех усмалла. Вәт җапла,—алака вәрахән сәклесе кәтартрә тул йензән кәрекен сынна.

— Ан йәпәлтатса тәр. Пәлетпәр питәрнине. Аҗта таварусем?

Анланаймарә Көркури. Темәнле таварсене ыйтрә тул йензән кәрекен.

— Пасара кайнаҗзәха вәл Анна,—терә аса илнә нек пулса.

— Мән ухмаханса тәрәтән? Кала тўррипе: аҗта таварусем?

— Есә кам пултәнха? Паллаймарәмха. Куҗә-пуҗә те..

Килнә сын хайарланса кәзә пүртелле.

— Пасара йанә снаҗзәт?

— Пасара. Укҗа кирлә пулзә теҗа.

— Снаҗзәт җанах торковаҗ тәватән?

— Мән торковаҗ туни-каҗки Хәл җулла. Пәр ернере җылай пуханаҗ җав. Кайса сутас, терә.

— Киле нимән те хәвармани?

— Пулас пулаҗ сәкәнә пәр җакәзә. Кашнинзәх пәрер җакәт хәварса пыратпәр,—кашәк-тирәксем хуракан ыраңтан пәр җакәт илсе паҗә Көркури пынә «хәнана».

Йалсовет пуҗләхә пырса кәзә ку вәхәтра. Васканә пулә. Вәркәзәле сылаҗ шеремет.

— Снаҗзәт, торковаҗ тәватән?—сәтел хушшине кәрсә ларса татаклә ыйтрә Көркури килнә сын.

— Ара хамәр иккәнәх. Җисе йараймастпәр. Суткалатпәр вара пәртакҗә.

— Җакәт җинзән ыйтмаҗсә санран. Тавар җинзән ыйтаҗсә,—шарт җапрә аллипе сәтеле килнә сын.

— Сәкән нек вәрҗакан сынна хәр пама ухма марҗа епә. Хам килте хам хуҗа. Мән сәмерәлсә ларатән сәтел хушшинзә? Вән алак!—хыттанәх каларә Көркури.

А м а р т с а.

Шулашкарта 18 хваттерлә җурта туса пәтернзә-җевәх хваттер йышәнә сайавленисем парасә.

Хваттер шыракансен сәзә.

— Аңт-а-а... Влаҗ җынни җине тәрәтни? Епә кам? Е-е-е, епә кам?

— Кам... Ман куҗә виттәр мар. Пасартан тавра-накан үссәр пулзә есә?—иккәленсе ответлерә Көркури.

— Үссәр?! Епә үссәр, снаҗзәт?! Влаҗ җыннине мамәслантарәтни? Пул җвитетлә!—йулашки сәмах-семпе сәварәнзә йалсовет пуҗләхә йенелле.

Никам та нимән җәнмәсә. Пүрт шәпәртах.

— Ара, кам пултән вара, есә, ывәләм? Паллакан җын аҗи-пәҗийехи тен?—тәрәсан-тәрәсан вәрахән ыйтрә килнә сыннан Көркури.

— На, вула!—каларса тыттарзә Көркури килнә сын пәр хут.

— Хутла пәлместәп сав, ывәләм! Анна пулсан вәт сәкәнә?—хәйән пасара җакәтсем сутма кайнә хәрне аса илзә Көркури.

— Фининспектәр пулатәп епә!

— Е-е-е, Анни вәрнесе тухнә хута пама килтән пулзә. Кәтеҗзәха вәл.

— Ан!..

— Ара, сәкарсуллә шула кайасшәнха вәл. Җәнах та кирлә хуҗә. Йәвәш пәлет ак,—йалсовет пуҗләхә җинелле кәтартрә хәйән сәмахне килнә сынна ененермешкән Көркури.

— Снаҗзәт, пасара кайнә? Киле хәвармани?—Йулашкинзән татаклә ыйтнә нек ыйтрә Көркури килнә сын.

— Килет те пулзә теҗа. Пәр җакәт хәварнә вән,—ләпланнә нек пулзә Көркури.

— Таварусем?—сәтеле җапрә килнә сын.

Җылайзән шулашласа тәзә Көркури. Мәнле тавар ыйтаҗ? Пәлме хән.

— Җармак җынна сәкә кирли тен? Анна сәван-маст. Тахсантанпах ыртаҗ. Мейәр, сәкә пур,—кашәк тирәк хуракан ыраңтан пәр флаккон тух-хи илсе паҗә Көркури.

— Аха-а! Унпек пытарса пәтернә есә таварсене Тата аҗта-аҗта пытарнә? Тата мән пур?

Килнә сын сәтел хушшинзән тухса утрә кашәк җашәк хуракан ыраңалла. Пәхрә малтанәх камак хыҗнелле. Унтан камака җинелле. Каллех пыҗә җашкәсем сумнелле.

— Вәт, аҗта! Тата аҗта-аҗта пур?—туртса калар зә ухтаракан «зубной порошок» тесе җырнә пәр коропка.

— Факт обнаружен. Больше ничего не надо Кореспотент суйса җырман, снаҗзәт?—сәтел хушшине тепәр хут пырса ларзә сәванса коропка тупакан.

Нумайзән җырзә сәтел хушшинзә. Җырзә теми сә лист. Унтан претҗетаттәле ала пустарзә. Хутсе не пустарса җикрә сәран хутаҗа.

— Шалт!—хупса хәварзә алака.

Нимән те анланаймарә Көркури.

Манса кайнә Көркури хәй патәнзә пулнә сын җинзән. Асине те илмест вәл аңа.

— Сәк хутпа налог тўлеме каймалла санән, Көркури муҗи,—пәр ирхине пәр пәзәкҗәсә хут пырса тыттарзә йалсовет пуҗләхә.

— Кәҗалзән тўлемензәсәке,—хута тәленсе илзә аллине Көркури старик.

— Торковаҗ тунәшән...

— Темән җухлә вара, ывәләм?—ыйтрә Көркури.

— 350 тенкә.

— У-ух! Ун ʒухлѣ ʒакѣт сутма мар, ѣни—сʒурʒѣ-мѣнѣе те тѣрас сʒук манѣн. Илсе кайʒʒѣр ѣнине. Кам тʒуйѣши вара ку ѣсе, ыʒвѣлѣм?

— Фининспектѣр килнѣʒʒѣ вѣт пѣр кунне.

350 тенкѣ. Тѣлѣнтерʒѣ ку Кѣркурийе пѣтѣмпех. Аʒстан тупмалла кун ʒухлѣ укʒа. Мѣн пур пурлѣхѣ тѣмѣст унѣн вѣл хак.

— Хѣт ѣнине сʒуʒʒѣр, хѣт сʒута паʒʒѣр. Ман аʒстан тупмалла ʒухѣн сʒынѣн,—йулашки сѣмахпа аʒсатса кѣларса йѣʒѣ Кѣркури йѣлсовет пуслѣхне.

— Пѣхѣпѣр!..—хѣтѣнрахах ответлерѣ пуслѣх.

— Пѣхѣр сѣв, пѣхѣр, ыʒвѣлѣм! Вѣн кѣлет алѣкки те хупѣнмѣст. Никѣсѣ пѣтсе ʒалѣшнѣ та...

Йѣлсовет пуслѣхѣ нимѣн те ʒѣнмерѣ. Лѣʒѣр-лѣʒѣр кѣна туллѣса хѣварʒѣ Кѣркурин вѣрлѣк хѣпхине.

* * *

Тѣтѣм. Пѣʒѣ. Вѣри. Пѣр тѣвѣр мунʒѣ. ʒулѣсем хѣпхѣрлѣ. Патне пыма сʒук пѣсѣреʒʒѣ. Никам та пыраймѣст вѣсен сʒывѣхне.

— Сан вѣлʒѣи хѣтѣрленѣ сѣв аʒшшине. Хѣпар, сѣпѣн,—лапка сʒине улѣхтарʒѣ пѣр сѣмрѣк кѣʒʒѣ Кѣркури муʒийе.

— Сѣлѣсѣпах, ыʒвѣлѣм,—хѣпѣртесе сѣпѣнѣт Кѣркури.

Сѣмрѣк кѣʒʒѣ аʒшша парса тѣраʒѣ. Кѣркури муʒи хѣпѣртесех сѣпѣнѣт.

— Атте, атте, тѣрха! Милитси килет пирѣн па-та,—вѣраххѣн тѣратрѣ Анни пѣртакʒѣ канма вѣртнѣ аʒшѣне.

— Ай, тѣлленсех сʒывѣрма тытѣннѣ. Ёнѣне пѣх-рѣни, аʒам?—Сѣтѣк-кѣвак аʒамне хуʒѣ пѣтѣна хѣй айѣнʒѣн Анна аʒшѣ.

Милитси питѣ аванскер пулʒѣ. Йѣвѣшшѣн кѣла-сѣт. Вѣрʒмѣст. Анʒѣх сѣмаха ваклѣса кѣймѣст.

— Мана хушнѣ та...—мѣн пур сѣмахѣ те сѣакѣ кѣна милитсин.

Вѣртса макѣрса йулʒѣ Анна аʒшѣнʒѣн. «Злост-ный неплательщик» Кѣркури тухса утрѣ милитси-пе. Сʒуʒѣ пулиʒʒѣн вѣсѣ кун малтан тытса кѣйрѣ милитси Кѣркури муʒине.

— Ёнине ахѣр хѣклѣраха пар, хѣрѣм,—алѣкне тепѣр хут уʒса кѣларѣ Кѣркури Аннине.

— Утах, муʒи. Мана хушнѣ та,—вѣскарѣ милитси.

* * *

Пысѣк тѣваткал сѣтел. Хѣрлѣ «шѣналѣкпа» витнѣ ун сʒине. Пѣлламан сʒынсем. Вѣсѣ сʒын. Еретѣн лар-са тухнѣ сѣтел хушшине. Сут.

Малти тенкел сʒинʒѣ Кѣркури муʒи. Ун сʒумѣнʒѣ хѣйне илсе килекен милитси.

— Кунта ан ларѣр. Мана хушнѣ та,—терѣ милитси Кѣркури муʒи тенкелѣ сʒине ларма тытѣннѣ пѣр вѣтам сʒынна.

Сут пуслѣнʒѣ. Сут йѣркине кѣласа паʒѣ сут пу-сѣ Кѣркури муʒийе.

— Ма тѣллемѣн вара есѣ?—ыйтрѣ Кѣркури му-вѣрен сʒуйе.

— Кѣсѣлʒʒѣн ман налок пулман та...

— Таварне аʒстан туйѣнтѣн есѣ?—хѣйаррѣн ыйтрѣ сʒуйе.

— Хѣлле Ершшѣпуслѣнʒѣн вѣсѣ лав илнѣʒʒѣ. Хѣлʒѣнтѣ ури айѣнʒѣх.

— Мѣн пѣркаласа сʒурѣтѣн? Тѣррипе кѣла!—тата хѣйарлатрѣ сѣссине сʒуйе.

— Тѣррипех. Сѣва тухнѣранпа сʒумкурѣксѣмпе, тата пахʒѣара тѣрантарѣпѣр. Клевѣр лѣйѣх ман. . Ана нумѣйѣх сʒимѣст. Сѣте лѣйѣх антарѣт...

— Сут сана тата тепѣр хут аʒрхаттарѣт. Вѣрѣм ан пулѣ. Кѣла тѣррипе: мѣсе тенкѣлѣх сʒутѣтѣр?

— Ернере пѣр вѣс-тѣватѣ тенкѣллѣх пухѣнѣт Лѣйѣх паракан пулʒѣ хѣлʒѣ сѣтне сʒулла,—ѣне сʒинʒѣн тѣнлантарѣт сʒута Кѣркури.

— Ун сʒинʒѣн ыйтмѣсѣ сѣнран. Таварпа сʒут туни сʒинʒѣн ыйтѣсѣ.

— Таварпа... Усѣсе сʒитейменха вѣл*), Пѣр кунʒѣ пѣр сѣрмак кѣʒʒѣ пырсѣʒѣ те. Хѣйар та... Вѣлер-сен те парас сʒук вѣл сʒынна епѣ хам хѣре.

— Фу-ты! Тавар сʒинʒѣн кѣласѣ есѣ!—аʒрхаттар-ʒѣ сʒуйе.

— Сан сʒинʒѣн хѣсѣт сʒине «тѣрлѣрен таварсѣмпе сʒутѣ тѣватѣ. Паттент илтермелле» тесе сʒырнѣ. Тѣр-рѣси вѣл?—сʒине тѣрсах ыйтрѣ сʒуйе.

— Анланѣмарѣмха, ыʒвѣлѣм.

— Сан патѣнта пѣр кунѣнʒѣ фининспектѣр «лу-хи», «зубной порошок» тупнѣ. ʒѣн пулнѣи вѣл?

— ʒѣн, ыʒвѣлѣм. Манѣн тѣта пит сѣрламалли пулнѣ—ѣна аʒсѣм 40 пус парса илсе кѣйрѣс сʒек-таккѣл лартнѣ сѣре.

— Сѣлѣʒʒѣт, сʒутнѣ?

— Сʒутнѣ! Хам 57 пус панѣʒʒѣ те ѣна. Аʒсѣне 40 пусах патѣм. Хама кирлѣ мар.

Сѣтел хушшинʒѣ ларакансѣм пѣрпѣринпе вѣрт-тѣн пѣшѣлтѣтса илʒѣсѣ.

— Суд удалѣется на совѣщѣние.

«Торговец. Злосный неплательщик» сʒутсе йѣв-рѣс сʒут пѣлѣмѣнʒѣ совѣшʒѣнинʒѣ.

* * *

Икѣ сʒул тѣрмере тытса усрамалла; сʒур пурлѣхне туртса илмелле турѣ сʒут Кѣркури муʒийе.

Пѣкѣвѣра ʒѣвѣшла куʒарса парсан тин ѣнланса илʒѣ Кѣркури муʒи хѣйне мѣншѣн ʒѣскаланине.

Икѣ сʒулѣпех лараʒʒѣ пулʒѣ Кѣркури муʒи тѣр-мере. Пѣртне те куʒармаллаʒʒѣ унѣнне сѣк кун-сѣнʒѣ. Прокурор картларѣ ку ѣсе. Тѣплерѣ. Вѣслерѣ вѣсѣ: сʒектаккѣлре аʒсѣне пите хѣретмеллине пѣр кѣренкѣ копператтивра пѣта илнѣ ʒух; «духи»не куʒ пѣсѣлсан пит сʒума супѣʒ илнѣ ʒух; «зубной порошок» текѣннинѣ Сѣрмак копператтивѣнʒѣ пѣр паʒкѣ тапак илнѣ ʒух туйѣннѣ Кѣркури муʒи.

— Нимѣн тума та сʒук. Кѣсем (тухисѣм) кирлѣ мар, сѣксѣм (супѣʒсѣм) кирлѣ,—тесе илнѣ вѣл вѣсе-не копператтив лѣʒкинʒѣ, кирлѣ тавар сʒине ирѣк-сѣр хурса панѣ ʒух.

С. Шѣпʒѣк.

*) „Тавар“ тесе „уссе сʒитнѣ хѣре кѣласѣсѣ.“

ʒѣвѣш пѣссѣи пѣрки.

— Ку пѣссѣ ʒѣвѣш пѣссѣи мар пулʒѣ Вѣрѣсла-ран куʒарнѣскер пулʒѣ?

— Ма?

— Пѣссѣ тѣршшинʒѣ пѣре та туй пулса ирт-мерѣ.

Виктѣрѣв „пѣсѣтѣл—поѣт“.

Тѣпѣстатра Виктѣрѣв мѣсе кѣнеке сѣпса кѣларʒѣ—пулнѣ пѣре те сʒук.

— Ай, ку кѣнекѣне пит йѣпѣх сʒырнѣ.

— Апла пулсан вѣл кѣнекѣне Виктѣрѣв сʒырнѣ.

Ас-пуʒне улѣштарнѣ.

— Епѣ йулашки вѣхѣтра пит нумѣй улѣшѣнтѣм... Анкетѣсѣнʒѣ кирѣк-хѣсан та, уретнѣк ыʒвѣлѣ тейѣс вѣрѣнне, ʒѣвѣш ѣсʒыннѣи ыʒвѣлѣ, тетѣп.

Унѣн хуйхи.

— Хѣлиʒѣн сʒутсѣнʒѣ тѣтѣм пѣрки сѣв айѣпа тумалла пулʒѣ, тѣтѣмѣрʒѣ. . Пурне те сʒутта кѣ-ларсан мѣн сʒине йѣрѣпѣрха?

„Канашпа“ „Капканра“: „сапла сапла писсаттёлсем пёрпёринпе сотсиалисэмла кевёссе сырма алпусна“,—тесе пёлтерёу сапанса тухрё.

Алпусна писсаттёлсенген пёри „Канаш“ №-не илсен:

— Кунта епё те алпуснабзё, анзах мён шинген сырасха?—терё.

Писсаттёл аптраса ўкрё. Ним шинген сырма та Ъаваш респуллёкёнзе пёр хушак темаласкерё йулан пек туйанаф.

— Мён-мён шинген сырман-ши?.. Алимент шинген виш-тават сул хушши сырнй. Растратѡак—каш-ни момёрах сакланаф. Пўрократпа волоккитѡ, вѡл—пур писсаттёлсемпе таванланнй темѡ. Хуликансемпе карманшѡиксем шинген сырмани паха,—вёсем мён сырнѡсем ёрѡесе кайрёс. Практиккѡри суланѡаксем шинген такшин те сырнй... Алкасан ѡавашне: сав йалта ванулѡ арман,—тесен:—Ай-йай!.. сѡл сук, тетпёр хамѡр,—ѡстан сѡттёр вѡл кашни йалта ванулѡшар арман пулсан,—терё тет. Савѡн пек, хѡѡхи вѡхѡтра писсаттёлсем те йышлѡланѡс те, ѡстан темѡ сѡттёр...

Нумай шухѡшларё. Анзах пусне пёр ырѡ шухѡш ѡемест,—темскерле пѡтранѡак йапаласем канѡ аса килессё.

Акѡ, пёрре хула мунѡине мунѡа кёме кайни аса килѡё.

„Сын нумай ун ѡухне, шывё те хѡѡхи пек таса марѡѡё,—витере вѡртса сўрекен йапала шѡршийех кёреѡѡё. Савѡнса тухрё те, хѡйён таса ўтне шапшур алшѡллине шѡлса типётрё. Ъѡкѡт пек шурѡ айалѡи йёмне тѡхѡнѡё. Кёпине те тѡхѡнѡѡѡё, анзах... Ахѡл-ахѡл-ахѡл!—ахѡлтатса йѡѡё мунѡа.

— Ма кулатѡр?—тет писсаттёл.

Мунѡа хѡѡхё тѡта хѡтѡ ахѡлтатса йѡѡё.

Пурте хѡйён сѡне пѡхса кулнѡран писсаттёл те хѡйён сѡне пѡхрё. кёпе вѡрѡнне арѡмён ѡёнтерлесе пётернё сороѡкине тѡхѡнса йанѡ та, тѡра парѡт камит пек!!.

„Писсаттёл ёлёк, реппортёр пулнѡ ѡух Совнарком ларуне кайнѡ. Ларнѡ ларнѡ та, ларма пынѡ шинсен апатланса йарасси килнё. Реппортёрѡн сав кун йѡтѡ пек ѡупса сўренё хѡссѡн сав тери сѡйеесси килнё. Вара, комиссарсем кёриѡген пирён реппортёр икё турилкке шинѡи пулкѡсене, сартикѡсене кёсёе тулли тултарнѡ. Комиссарсен хушшинѡе реппортёр пулнѡ пулсан та, турилккесем шинѡи йапаласене кам сѡратнине сисмен!!.

— Тѡфу, шѡйттан пусё! Мёнле шухѡшсем пѡтранѡссёха пайѡн, мёншён?—тарѡхѡт писсаттёл.

Сётел хушшине темѡсе хут кёрсе ларѡё. Сётел хушшинѡген темѡсе хут тѡрса тухрё. Утѡт кётесрен кётесе. Кайала та утѡт, малалла та утѡт, анзах нимле темѡ та сук. Сѡленнё пирки театтѡра тухса кайрё.

Сук. Илемлё артѡискѡсем те пётё сысна ами пек куранѡссё,—савранѡё те тухрё.

Унталла кунталла пѡхрё те:

— Пивнойё те сукске, пёрех хут... Пурѡн вара писсаттёл йатне сёклесе, терё.

„Пивной“ тенёрен, писсаттёле иртнё кунсенген пёри аса килѡё.

„Темскерле йупилей пулнѡ ун ѡухне. Писсаттёлсем, поетсем, тёрлёрен пуслѡхсем пухѡнѡс. Малтан йупилѡара ѡысларёс,—ѡаплѡ лару ларсах ѡысларёс. Унтам йупилей кѡсён хутошёствѡллѡ пайё пусланѡё. Анзах ку пай сав тери типё иртрё, мён-

шён тесен, малалла „йёпе хутошёствѡллѡ“ пай куранса тѡнѡ.

„Йёпе хутошёствѡ“ пайё сав тери йёпе иртрё вара. Йёпенмен сын та йулмарё. Сутѡлас умён, арѡмкиспе пынисем арѡмёсене сѡхатрёс, арѡмёсем—упѡшкисене сѡхатрёс.

— Ех, пурѡннѡ сав ёлёк ѡух!—терё хѡй ѡшёнѡе. Ёлёкхи кунсен, ёлёкхи сулсен ёсёсемпе ёлёкхи пурнѡса пётёмпех аса илѡё.

Унтан, лаѡ! сурѡё:

— Сав тери интереслѡ, сав тери кёрешўллё вѡхѡтра пурѡнатпѡр,—епё капла мешѡгенленсе кайнѡ. Намѡс сана!—терё хѡйне хѡй.

Ёлёкхи. Вунѡ сул кайѡллахи...

Вѡл теппора ёсленё. * * * Таса мар, йѡвѡр ёс.

Тѡватѡ сул пёр сырусѡр пурѡнѡё. Амѡшё унѡн йатне „за здравирен“ „за упокойѡ“ сырса хуртарѡё. Унтан, тепле майпа, ывѡлё амѡшё патне сырѡ йѡѡё. Амѡшё шухѡшлаф:

„Ывѡл тѡватѡ сул хушшинѡе пуйса кайрё пуѡ. Пёѡѡген пурѡнѡф. Ёсмест, картла та вѡѡамѡст... Авланманха вѡл,—ма пуйас мар ун ѡул шѡлупѡ“,—шухѡшлаф карѡѡк.

Ывѡлё лере сапла шухѡшлаф:

„Акѡ тѡватѡ сул ёнтё. Ех, пёрре канѡ килѡи ыраш сѡкѡрне пёр ѡёл тѡтса шѡл туни пытѡниѡѡген сырѡтасѡё!.. Хѡрѡмра кашни кун пёрер асмухан кёрсе пыракан сёлё сѡкѡрён хѡлѡѡкёсем ѡикелессё. Пыйтѡ кѡркѡс кётёвёнѡи сурѡхран та нумай хам сума. Сансѡрам ўт-тирё кѡсѡр пуслѡ сѡран атѡ патуши пек пулса кайрё... Кайасѡё мунѡана, илесѡё виш мѡшѡр милёк, сапанасѡё вара пёр кун, ик кун, виш кун сапанасѡё, татѡи-сыппи-сёр сапанасѡё вара. Ах, мунѡа, мунѡа!..

Хёвелѡнѡс йенѡе, Польшѡ фронтёнѡе йулашки тупѡ сасси сўнѡё...

* * * „...— Анне, мён сѡмелли пур? Епё высѡ. Сав тери,—пётём тёнѡе выссѡн туйѡнѡф!.. Мён сѡмелли пур, анне?

— Ан шарлаха, аѡам. Пурѡнатпѡр ёнтё хѡѡ... Асу Хёрлёсыр хирёнген лавёлех тийесе килѡё,—сѡсе пѡхха, мён туѡи кѡлат?

Сѡсе пѡхрё ывѡлё. Темле, йасмѡк пѡшѡлу туѡи кѡлат:

— Мён ку анне?

— Сынна ан кѡла, аѡам... Кунта пёр ѡашѡк сѡнѡх сѡне пёр кѡтѡк тѡм йарса сѡрнѡ...

— Ах, анне! апла пулсан ыран ытларах пёсѡрха,—тет ѡѡи.

Ыран сётел сѡне пѡшѡлу мар, тѡм ѡашѡк кѡтѡкёсем пырса ларѡёс. Купѡста куѡлён тулё ѡуста мар, хёрлё пылѡѡк:

— Пёр ѡашѡк тѡм сѡне пёр ывѡс сѡнѡх йарса сѡртѡм, сѡйех аѡам,—терё амѡшё аѡине.

Высѡхса сѡтнё аѡи сѡирё. Хёрлёсыр тѡмё аѡѡ шёнѡе лум пек хѡтса ларѡё...

Сѡкѡр вѡрѡине куѡѡк, сѡѡа хуппи, шёшкё кѡѡѡи, йуман икелё, шѡмѡ, шуйтан та сётел сѡне хѡпарат...

Такшин пуйѡн арѡмё сав кунсенѡе аѡа туѡѡ.

— Свѡлѡѡсем,—терё пёри тепёрне,—сынни высѡхса вѡлет, вёсем пур, йѡтѡ пек, аѡа туса канѡ вѡртѡссё, ширнуйсем,—терё.—Мѡнѡѡё вѡл аѡѡ—епё ѡнѡ...

Сын арѡмёсем „ѡѡа туса вѡртнѡшѡн“ сѡленекен сын кусне хупса илѡё. Унѡн кусне шапшурѡ, пы-

лак сётеклё тутă калакан, ўлёмрен сын пулас аџа
какайё курăнџё.

Пётём сын пусёнџе пёр шухаш:

— Ах, сийесџё!

— Сийесџё!!

— Ыакар џелне вёсёнџен мар, урла хыпса пёр-
ре сёс сыртса илсёџё.

— Сийесџё пёрре!!

Ыак вăхăтра, пыйтăпа выслăх кунёсенџе, Совет
сёршывёнџе тупă сасси тин сўнсе пынă вăхăтра:

— Ёнтё автомопиллё суккар џаваш оплăсне
турăр. Ыавашран Амерёк тăвайăр-и ёнтё — терё
халăхан тăшманлă сийё.

— Тăватăп, унран та иртетёп, анџах пар мана
сул!.. Ан џармантарăр!! — терё халăхан тёп сийё.

Пусланџё вара ёс.

Ишекен ёс.

Ишнине йусақан, пултаруллă ёс.

Шупашкарти Йехрем хусан ик сурџё ёс паттăр-
сен џапла штапёсем пулса тăвёс!!

* * *

Кулака йе ун майлă сынна сэмки синџе вёрен
шалџи мар, кёпер савайё џутласан та ёнентерме
сук. Пур йапалана кусё патне илсе пырса кăтар-
тăн, вăл сана хирёс: сук, — тесе хураџ. Анџах, —
акă кунта сёмсе, тесе хёртнё пăшатан сине лартас
тесен, — пăртак ёненме пăхаџ вара кус умёнџе.
Кутхысёнџе вăл:

— Ёслеџвёрха, ёслеџвёр, шăтăк пусем... Мён
мён туса каплантарёс, — тет.

Ыавашсойуан 1921-мёш сўлта лартнă паткă
савайё труппа витёр вёсёе тухнине пёлсен:

— Авă, йепле „тăватăр“ есир, — терё.

1923-мёш сўлсенџе укса хакё ўксе пынипе коп-
ператив хыссан кооператив сўнсе пынине курсан:

— Авă, йепле тăватăр есир, — терё.

Шупашкарти Совнархос, Ыарнarti й/х технёк-
кăмё, Сёрпўри пулнитса, Йелџёкри кантур сўнса
кайнине илтсен:

— Сирён туни мёнё. Йамăт йулнă пурлăха пăхай-
мастăр та, — „тăватпăр“ — тесе капăртататăр тата.
Авă, турăр „Хресџен сўртне“, — карласа кайнă, тет
вон, — терё.

Малтанхи сўлсенџе пирён ёсхалăхё сётёк йёмпе,
сётёк сăпатата сатлаттарса сўренине курсан:

— Йаптăхара тăкарха малтан, — ытла хуртланса
кайнă, — тетџё.

Кайранпарах, „лешсем“ сёнё сăпата хусса тăхай-
сан, пёртен пёр йёмне сёнё саплак лартса тăхансан:

— Йёксёксем! Сын шутне кёме пăхасёе тата, —
тесе сэмки тирне картлантарџё.

* * *

Кашни кун Совет пётессе кётрё. Пёр кашкар
вăкар хыссан висё сўл сўресе те, кашкар вальџи
вăкар ним те манса хăварман, тет. Саван пек
кулак та:

— Пурпёрах пётет, неправтă, пётет, — тет кашни
кунах.

Вăрса вăхăтёнџе пăсăлнă савăтсем йусанџёс.
Кулак:

— Советан пурнăсё нумай мар таха унăн, — терё.

Ыаваш хирне пёџёккён пёџёккён трактăр кёме
пусларё.

— Её, — терё кулак, — курнă епир ун пеккисене.

Ав, Шупашкарта наџбальник милитси Моросаван
емёс автомопилё пурџё, — саван пек картлатса

сўрёсха... Пёлетпёр епир трактăр мёнлине. Пётес-
сёха вёсем Советпа пёрлех, — терё.

Выслăх вăхăтёнџе „ытлашши савара“ тăрантарас-
ран хăракан сэмрăк та: „Йуратнă Хысакви! Есё
мана катџа тухсан, манан пурнăс йаланах саварни
пек пулёџё“ — текен сырусем сыркалама тытăнџё.
Йалсенџе йурасем йанракаласёе. Йытти те вёрет.
— Хайсене сине сук, тата йытă усрасёе, хăран-
нăсем, — тет кулак.

Йалти хăшпёр комуниссем шăнман вăкарни тис-
лёк муклашки пек, йе тёлёкре кантра йавнă пек
ёсleme пăрахсан, кулак:

— Совет власё пётетех теха ку, — терё.

Шкул хыссан школ, пулнитса хыссан пулнитса
тăванат. Унта та кунта сёнё савăт труппи шăтса
пёлёте тăранат.

— Ыаваш Амерёк тума тытăнџё вёт, Сьтăр
пиџе, тесен:

— Аппаланџар ёнтё. Совет власё пётет вăл пур
пёрех, — тет Сьтăр.

Ыарнarti фосфорит савăтне, Сёмёрле компинатне,
Куславка компинатне, Канаш — Шупашкар џукун-
сулне туса пётерме, йалхусалăхне ушкăнлатса сё-
нетме, тётёмлехе пётерсе, йала куџтурă кўртме,
пёр сăмахпа каласан, — малтанхи никёе хывма
пилёк сўллăх тунă план синџен каласан, кулак, йе
ун майлă сын кăсса кайса кулат:

— Ах-хаха-ха!.. Пилёк сўллăх план йышансах
„Пуџонăвски“ кăлпасса сёместёриха, — тет. Пётетёр.
1931-мёш сўлта пурпёрах пётетёр, — тет.

Ыимха, Сьтăр пиџе, ма ахăратан? Сана раску-
лаџит тунă вёт. Есё пётнё, есё сук. Есё текех
клас мар ёнтё, тесен:

— Сўлти турăпа сьветтуй аттемёрсем пулăшсан... —
тет манах пек, сволăџ.

Вилет хай. Тупăк шăрши кётет хайёнџен. Йыт
вилет шăрши кётет, сапах:

— Епех пурнăпха, хăвăрах пётёр, — тет кулак
пайан та.

Писатёл, лаџ, сурџё те, аллинџи руџкине
пăрахрё.

Унтан, ситес вунă сўл хушшинџе Атăла пёвелесе,
унан тытса џарайми вайне йалпа хула синелле
вутăн-хёмён сирпётме тытăнсан, ратиопа телефон
йалпа хулана ыталаштарсан, пётём џаваш хирёнџе
ула кёсре вырăнне трактăр, сёмрёк урапа вырăнне
автобус, автомопил џупма пусласан, кашни йалта
школ пулсан... вара тыт пире! Сырт акă сакна!

Писатёл икё аллин пус пўрнисене шёвёрипе
вăта пўрни витёр кăтаргса:

— Ме акă, сыртăр! — тесе нумайџен кăшкарџё.

Етмон А.

Репус туппи.

„Капкан“ 7-мёш номёренџе саванса тухнă репус туппи сакă:
С-луж (а)-ба в Крас-(ки) но йар-ми-и (ь) нем-овин (о) Н-(к)
ость-(ш) аг-раж. (жар) д-анс (сосна) (ос)-кий-до-л-г.

Служба в Красной армии не повинность, а гражданский
долг.

Туппине џи малтан сак йулташсем тулса пазџё:

Евл. Пикторински (Шоршăлсем), Николай Влатимирăв (Шур-
кас Йунтапасем), Василков М. (Шупашкар), Сёменăв И. К.
(Сёпёр), Ветернёккăв (Мари оплăс).

— Ман ыран тёрмене каймалла. Ыаваш автономи 10 сул тултарнй йатпа ланй амнистие тёрмерен тухатп. Кайран, тепёр хут лексен, амнисти тёлне пулпши?

Ответлй ретактёр А. Ваддильёв